

KOMPOST

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

červen 2021

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

nepiše se mi to vůbec lehkou, ale schyluje s k patrně největšímu porevolučnímu ekologickému průšvihovi. Tím je zatím Poslanec-kou sněmovnou ve 3. čtení schválená novela stavebního zákona. Pokud absolvuje bez výraznějších změn obvyklý legislativní okruh, čekají nás nehezké časy a radikální změny v ochraně přírody před takřka nekontrolovatelnou výstavbou. Že jste toho o novele ještě moc neslyšeli? Případně jste zachytili diskuze pouze o zjednodušeném papírování, které by jí prý mělo doprovázet? Není divu. Lid vyždímaný již více než rok vlekoucí se koronakrizí se stáhl do své ulity a řeší již jen věci, které se ho bezprostředně dotýkají. No... pokud nebude novela zastavena Senátem, dotkne se nás více, než si vůbec umíme představit. Velmi barvitě popisuje chystané změny právník Petr Svoboda v [tomto článku](#). Mělo by dojít k reorganizaci stavebních úřadů a k faktickému osekání pravomocí MŽP i všech ostatních českých orgánů ochrany přírody. I když cílem novely bylo hlavně urychlení výstavby, tak pokud k němu vůbec dojde, bude to zejména právě monstrózní deregulací české ochrany přírody. Pod nové stavební úřady tak přejde např. agenda povolování kácení stromů, EIA, vynětí půdy ze ZPF, ale třeba i výstavba v zastavitelných územích národních parků. Pokud byly již teď developerské projekty vůči životnímu prostředí bezohledné, těžko si představovat, co bude následovat po těchto změnách. Ze všeho nejhorší asi je, že novela byla připravena Hospodářskou komorou, tedy, dalo by se říci, na objednávku podnikatelů. Vrací náš stát do dob dávno minulých, otevírá dveře korupci a dokazuje nám, co všechno ještě může způsobit pokročilá agrofertizace země. Nezbyvá než doufat v záchranu prostřednictvím Senátu.

Z obsahu tohoto čísla:

První hnízdění sokola stěhovavého.....	2
Lesy v České republice a jejich vývoj.....	2
Slovensko naznačuje směr ve státní.....	3
Příroda a lidé.....	4
Fenomén strakonických zahrádkářských	4
Do Rovné a jejího okolí.....	5
Nazeleno - o prostředcích drobných.....	7
Křivonožec polokřídilý.....	9
Večer s dokumentem - 88. díl.....	8
Pozvánky - červen 2021.....	10
Jak ztratit Zemi - Nathaniel Rich.....	11
Samba.....	12
Červnové zajímavosti Jirky Wagnera.....	13
Ledňácci Or a Kik a jejich.....	14
Nová grilovací sezóna.....	14

Pod nové stavební úřady tak přejde např. agenda povolování kácení stromů, EIA, vynětí půdy ze ZPF, ale třeba i výstavba v zastavitelných územích národních parků. Pokud byly již teď developerské projekty vůči životnímu prostředí bezohledné, těžko si představovat, co bude následovat po těchto změnách. Ze všeho nejhorší asi je, že novela byla připravena Hospodářskou komorou, tedy, dalo by se říci, na objednávku podnikatelů. Vrací náš stát do dob dávno minulých, otevírá dveře korupci a dokazuje nám, co všechno ještě může způsobit pokročilá agrofertizace země. Nezbyvá než doufat v záchranu prostřednictvím Senátu.

Foto Roman Szpuk

Snad vše nebude tak horké, jak se na první pohled zdá. Váš Kompost. -jj-

Ohlédnutí

První hníždění sokola stěhovavého na komínu strakonické teplárny

Následující aktualitu se podařilo zachytit prostřednictvím sociálních sítí. Do té doby projekt unikal pozornosti regionálních médií, což je velká škoda. O to větší překvapení jsme se dočkali a s radostí předáváme dál informace zprostředkované hybatelem akce - panem Davidem Melicharem.

Sokol stěhovavý byl na území ČR v minulosti zcela vyhuben. Jeho návrat a pozvolný vzestup začal počátkem 90. let minulého století, kdy se objevila první úspěšná hníždění. V současné době čítá populace sokola stěhovavého v ČR zhruba stovku párů a je kriticky ohroženým druhem. Přirozeným hnízdištěm sokola jsou skalní stěny, přesto kolem čtvrtiny hnízd na našem území se nachází na průmyslových stavbách ve speciálních hnízdních budkách. První hníždění na objektech bylo prokázáno v roce 2010, jednalo se o komín elektrárny v Tušimicích.

Na komín strakonické teplárny byla umístěna hnízdní budka na začátku roku 2018. Během následujícího roku místo monitorovala fotopast, zájem o nabídnuté hnízdiště však projevily jen poštolky. Kompletní pár sokolů byl pak pozorován až v letošní zimě. V současné době se v budce nachází minimálně jedno mládě v prachovém šatu. Vzhledem k tomu, že se jedná o první hníždění na lokalitě a také z důvodu chladného počasí často provázeného deštěm nebylo provedeno kroužkování, aby sokoli nebyli rušeni. Hníždění bylo panem Melicharem fotograficky zdokumentováno pomocí dronu 19. 5. (viz [zde](#)). Budka se nachází na druhém ochozu ve výšce zhruba

Foto David Melichar

100 m a je možné ji pozorovat z jižní až jihovýchodní strany. Zásah byl proveden pod hlavičkou ČSOP Plzeňsko na objednávku strakonické teplárny, která také hradila náklady za budku i její instalaci.

Nejbližší hnízdiště na průmyslové stavbě se nachází na vráteckém komíně českobudějovické teplárny (viz [zde](#)), přirozená hnízdiště pak na území Národního parku Šumava. Podrobnější informace o návratu sokola přináší [tento starší článek](#). -jj-

Překopávky

Lesy v České republice a jejich vývoj v posledních 20 letech.

Tento krátký přehled nechť naváže na [květnový článek](#) Honzy Juráše o stavu světových lesů a poslouží čtenáři k představě o tom, k jakým změnám dochází i v českých lesích. Zdrojem dat jsou Zelené zprávy o stavu lesa a lesního hospodaření každoročně vydávané MZe za poslední dvě decennia. A protože data za rok 2020 nejsou doposud publikována, pro porovnání byly zvoleny roky 1999 a 2019.

Výměra lesů v České republice se nepatrně snížila. Zatímco v roce 1999 byla celková plocha 2 630 000 ha, v roce 2019 to bylo 2 613 894 ha, což znamená mírné snížení o necelou desetinu procenta. Otázkou je, jak jsou tato čísla věrohodná, neboť data jsou čerpána z katastru nemovitostí dle druhu pozemku, což ne vždy koresponduje se skutečností (viz foto). Pokud by některého čtenáře napadlo, že v ČR ubývá lesů v důsledku kůrovcové kalamity, děje se tak pouze z hlediska jeho struktury a diverzity. Holina vzniklá po těžbě je samozřejmě stále evidována jako pozemek určený k plnění funkcí lesa.

Zajímavým údajem je způsob obnovy lesa a druhové složení nově zalesněných holin. Přirozená obnova byla v roce 1999 využita na 2 605 ha (10 % z tehdejší obnovy) a o dvacet let později na 5 224 ha (15 %). Pětiprocentní nárůst využití přirozené obnovy je jistě kladem a dá se předpokládat, že vzhledem k obnově velkých kalamitních holin pomocí pionýrských dřevin toto číslo ještě poroste.

Před dvaceti lety v obnově převládaly jehličnaté dřeviny (63,5 %), kterým vévodil

Foto Petr Obleser

Ne všechny lesy se u nás evidují. Tento lužní lesík nedaleko Mužetic je v katastru veden jako ostatní plocha, a tak není započten do celkové výměry našich lesů. Případná těžba se pak v tomto případě neřídí lesním zákonem, ale zákonem 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, tj. na povolení (tedy ku prospěchu zachování stávajícího biotopu). V praxi se můžeme obráceně setkat i s tím, že se po příchodu na katastrovaný lesní pozemek procházíme po poli...

ní odumírání smrkových porostů, a zatímco v roce 1999 se vytěžilo 2,62 mil. m³ kůrovcového dříví, v roce 2019 to bylo 22,78 mil m³ (celkově 30,94 mil m³ dříví oproti 6,63 m³ v roce 1999). Nejen tyto informace jsou pro zájemce volně ke stažení na stránkách Ministerstva zemědělství ČR v sekci Publikace a výroční zprávy s podtitulem Zelené zprávy o stavu lesa a lesního hospodaření. **Petr Obleser**

smrk (42,5 %). Z listnatých dřevin se na obnově podílel buk lesní 15 % a duby 10,5 %. O dvě dekády později začaly lehce převažovat dřeviny listnaté s 51,3 %. Buk byl vysázen či vyset na 25 % obnovených ploch, dub na 16,5 %. Smrk se před dvěma lety uplatnil s 30,5 %. Jedle tvořila necelých 5 % oproti 3 % v roce 1999. Při obnově holin jsou lesníci zákonem povinni vysazovat (vysévat) určitý podíl melioračně zpevňujících dřevin (od roku 2018 navýšený dle stanoviště od 5 % do 100 %) - dá se tedy předpokládat, že druhová skladba se bude dále měnit ku prospěchu listnáčů a jedle (ač bychom si měli s rozumem cenit i ostatních jehličnanů).

Výše popsané trendy v obnově lesa se samozřejmě projevují i v celkové druhové skladbě, ač jde o změnu postupnou a relativně pomalou. Vzhledem k tomu, že z celkových cca 2,6 mil ha lesů se u nás po těžbě ročně obnovuje přibližně 21 000 ha až 28 000 ha, nelze druhovou skladbu změnit v krátkém časovém horizontu. V roce 1999 byly jehličnaté lesy zastoupeny 76,7 % (smrk 53,7 %, jedle 0,9 %), o dvacet let později se jejich výměra snížila na 71 % (smrk 49,54 %, jedle 1,2 %). V našich lesích dnes najdeme z listnáčů např. 8,8 % buku (dříve 5,9 %), 7,4 % dubu (dříve 6,1 %) a např. břízy lehce ubylo z 2,9 % na 2,8 %.

Kůrovcová kalamita za posledních pár let způsobila masivní

Slovensko naznačuje směr ve státní ochraně přírody

Mírně optimisticky - tedy alespoň ve srovnání se stejnou oblastí v ČR - lze hodnotit progres, kterého dosáhla slovenská státní ochrana přírody v novém volebním období od jara loňského roku. Po značných turbulencích v podobě 14 porevolučních ministrů a dokonce i dočasně zániku rezortu (sloučení se slovenským ministerstvem zemědělství) se situace prozatím zklidňuje po neméně bouřlivých parlamentních volbách v únoru 2020. Ministrem životního prostředí se stává postava známá již z událostí Sametové revoluce - Ján Budaj. Své funkce se ujímá současně s nástupem koronavirové krize. I když působí ve stínu ostatních událostí, daří se mu rozhýbat ministerstvo v mnoha klíčových záležitostech. Ne vše je samozřejmě ideální, úspěchy našich sousedů na poli ochrany přírody však dokážeme ocenit zejména při srovnání se situací v ČR.

Jánu Budajovi se za rok působení podařilo stabilizovat a zčásti i reorganizovat strukturu slovenské státní ochrany přírody, včetně kontrolního orgánu - Slovenské inspekce ŽP (zatímco stejná instituce u nás je již zcela pod vlivem vládnoucí politické strany a její působení je víceméně symbolické). Čerstvou novinkou z konce května je zahájení legislativního procesu, na jehož konci by mělo být schválení novely slovenského zákona o ochraně přírody (více viz [zde](#)). Bude se týkat zejména státních pozemků v národních parcích, zvýšit by se měly také kompetence vedení NP a v plánu je další rozšiřování bezzásahových území. Do správy státní ochrany přírody by měly být převedeny lesní pozemky ve vlastnictví státu na území NP. Společně s procesem zonací parků by se mělo jednat o významný krok i proti nejviditelnějším projevům neutěšeného stavu - rozsáhlé devastaci lesů v chráněných územích ve prospěch hospodářských a developerských zájmů.

Slovenské ministerstvo ŽP se snaží být aktivní i v řešení klimatické krize a spolupracovat na tomto tématu s environmentálními organizacemi. Negativní stanovisko zaujalo k přípravě koridoru Dunaj-Odra-Labe. S mírným zaváháním připravuje Ján Budaj projekt zálohovaných plastových lahví, schválený již minulou vládou. Zrcadlově s těmito počiny je v našich krajích environ-

Foto -jj-

mentální aktivismus stále vnímaný jako brzda pokroku, kanál D-O-L i další megalomanské a nerentabilní projekty jsou tlačeny do konce dnů vlivných politiků a zálohování PET lahví bylo odmítnuto jako kontraproduktivní.

Za největší úspěch současného ministra se dá zcela určitě považovat schválení celoroční ochrany vlka (viz [Kompost č. 5/2021](#)). Jde nejen o důležitý konkrétní posun slovenské ochrany přírody, ale i symbolické završení snahy mnoha lidí.

Můžeme si jen přát, aby nastolený trend pokračoval minimálně do konce volebního období. V mnohém by bylo určitě možné se od našich sousedů v rezortu životního prostředí inspirovat. *-jj-*

Příroda a lidé

Většina z nás alespoň občas ráda zavítá na procházku do přírody. Zvláště nyní na jaře, kdy se oteplilo a pobyt na slunci nás nabíjí energií a chutí do života. Především v této nehezké době, kdy mnoho z nás bylo kvůli covidové situaci v karanténě

„Před a po“, foto Markéta Koubová

nebo přišlo o práci, si chce přírodu každý jistě vychutnat co nejvíce. Já chodím denně na procházky se psem a jednou z lokalit, kde se pohybují, jsou Řepické rybníky. Nedávno proběhla úklidová akce kolem slepého ramene Otavy. Sešel se nás hojný počet a několik skupinek odjelo uklízet ještě do vzdálenějších míst - například pod písecký most u firmy Salvete. Jiní se vydali k mutěnickému jezu. Nakonec se na místě svozu nahromadilo tolik pytlů odpadu, že jsme to vlastně ani nečekali.

Pár dní po této akci jsem šla trasu kolem Řepického rybníka a k mé nelibosti jsem našla skoro čerstvou skládku starých rozbitých oken, několika starých jízdních kol a jiného odpadu pod hrází Pilského rybníka. Již v zimě tam můj pes našel uhynulou ovci s dvěma jehňátky, které tam evidentně někdo přijel vyhodit, jelikož se mu nechtělo platit za kafilerii. Je to sice smutné, ale s tím si příroda poradí. Ovšem s okny a rozsypaným sklem, jízdním kolem, plasty nebo plechovkami? Člověk se opravdu nestačí divit, čeho všeho jsou lidé schopni. Co je vede k tomu, dovézt krkolomnou, úzkou polní cestou takové množství odpadu do přírody. Jelikož toto bylo na klasický úklid příliš velké a nebezpečné sousto, zkontaktovala jsem starostku obce Řepice, která do několika dnů zajistila odvoz skládky tak, že by nikoho ani nenapadlo, že tam vůbec někdo něco vyhodil. Touto cestou bych jí chtěla poděkovat a doufám, že podobně jako ona se zachovají i jiní zástupci

obcí. Nejvíce doufám v to, že toto do budoucna bude stále méně potřeba a lidé si uvědomí, že přírodu je třeba chránit, a ne jí ubližovat. Měli by si uvědomit, že ubližují sami sobě a dalším generacím. **Markéta Koubová**

Fenomén strakonických zahrádkářských osad - 1.

Již odmalička jsem bloumal blížkým okolím Strakonice a s fascinací pozoroval jemný cvrkot zahrádkářských osad, obepínajících město zejména při jeho severním okraji. Nenašel jsem přesnou informaci, ale domnívám se, že Strakonice jsou do počtu zahrádek ve svých koloniích při zohlednění počtu obyvatel vůdčím městem v rámci jižních Čech a dost možná dosahují předních příček i v celé republice. Pokud budeme vnímat zahrádkářské osady jako ekologický a kulturně-sociální fenomén, vyvstávají podstatné otázky s jejich budoucností, zejména ve vztahu k rozvoji trvalého bydlení v těchto lokalitách, umožněním prolomením regulativů územního plánu. Pojdme se na problematiku podívat podrobněji prostřednictvím této minisérie.

V dnešním úvodu se pokusím naznačit, proč jsou zahrádkářské osady významné z ekologického úhlu pohledu a proč bychom je měli "chránit". I když samozřejmě ochranou není na tomto místě myšleno jejich zapečetění ve smyslu zachování jejich původní podoby, ale spíše udržení způsobu jejich využívání v takové formě, pro kterou byly v minulosti zakládány.

Samotná města jsou dnes s ohledem na uniformně intenzivně využívanou zemědělskou krajinu v mnoha konkrétních pohledech vnímána jako biocentra, která mohou poskytovat životní prostor určitým formám fauny a flóry. Při pohledech na satelitní záběry je snadné domyslet si, proč tomu tak je. Krajinná mozaika neustále hrubne v pokračujícím trendu nastoleném socialistickým zemědělstvím. Největší přírodní rozmanitost byla vždy vázána na jemnou mozaiku nejrůznějších biotopů s velkým podílem tzv. ekotonů (přechodových zón a jejich společenstev). Přírodní hodnota měst se nezvyšuje; jejich potenciál je dán spíše ubývajícími ekologickými hodnotami okolní krajiny. Pokud budeme i okrajové části měst právě se zahrádkářskými koloniemi vnímat jako jejich součást, je

nezpochybnitelné, že se jedná právě o část území s velmi jemnou mozaikovitostí.

Prostor osad je až na určité výjimky rozdroben do stovek jednotlivých pozemků o výměrách často pouze několik málo set m². Kromě tohoto jemného rozčlenění je zásadním faktorem na cestě za biologickou diverzitou rozdílnost přístupu každého z vlastníků. I když se nástupem moderního stříhu zahradničení tyto rozdíly začínají stírat, stále ještě "disturbanční děje" v zahrádkách obsahují vysokou míru nahodilosti a rozmanitosti - jak v čase, tak v prostoru. Konkrétně se může jednat o různorodou škálu sečí travních porostů, zakládání a obdělávání záhonků, ponechávání divokých koutů, ukládání rostlinných zbytků, sázení a ošetřování dřevin atd. Na některých místech stále ještě přežívá chov drobného zvířectva. V těchto ohledech do svérázné kultury zahrádkářských osad infiltrují postupy zjednodušeného "moderního" zahradničení - anglický stříh trávníků, používání chemie, vysazování exotických druhů rostlin, případně i úplný odstup od užitkového pěstování ve prospěch rekreační funkce zahrádek s bazény, koniferami a sterilními stavebními prvky. Na pomyslném okraji této proměny pak stojí výše zmiňovaná přeměna zahrádek na plochy trvalého bydlení se všemi těmito negativy.

Významným specifikem části kolonií bylo jejich zakládání v režimu zahrádkářských "open space" - celků desítek zahrádek bez dílčího oplocení. Tato forma pod taktovkou zahrádkářských sdružení je určitě zajímavostí z pohledu sociálních interakcí mezi uživateli, ale rovněž by se dal najít prospěch i pro volný pohyb některých vyšších živočichů. Čím méně bariér, tím lepší obsazování prostoru zahrádek např. druhy, které mohou některé biotopy využívat pro zimování. Stejně tak to umožňuje jejich lepší rozptyl zpět do okolní krajiny. I když ploty s velkými oky většinou nepředstavují žádný problém.

Jednou z přenesených ekologických funkcí je podíl na samozásobitelství uživatelů ovocem, zeleninou, květinami, případně dalšími produkty. Zahrádkářství v širším pojetí snižuje poptávku po přepravě některých potravin na velké vzdálenosti a jejich výrobě v rámci intenzivního zemědělství. I druhá podstatná funkce zahrádkářských osad - rekreační - může v širším pojetí znamenat úsporu uhlíkové stopy. Kolonie leží v blízkém okolí měst a tedy i v dochozí vzdálenosti. Stranou nyní ponechávám novodobý trend hromadného dojíždění auty i v případech, kdy by mohla být procházka součástí odpočinku. Každopádně zahrádka za městem výrazně zkracuje trajektorie dojíždění v porovnání s chatou na opačném konci okresu. Širší souvislostí je pak posilování vztahu k přírodě blízkým kontaktem s ní. Velkým potenciálem je komunitní podtext zahrádkářských kolonií. Jeho konkrétní podoba se však objevuje spíše v osadách u velkých měst; ve Strakonících takové tendence nebyly zaznamenány. Často a mylně je fenomén osad interpretován jako přežitek z dob socialistické nouze, i když právě dnes ve stresujícím prostředí měst má tato kratochvíle mnoho co nabídnout. -jj-

Zahr. kolonie pod Holým vrchem, foto -jj-

Do Rovné a jejího okolí za Milošem Smatkem, lidovou architekturou i vzácnou květenou

Část první: Pamětihodnosti obce a národní přírodní památka Rovná

Tentokrát bude nejlepší zahájit náš výlet přímo v Rovné, kam se ze Strakoníc pohodlně dostaneme jak pěšky (přes Řepici, zhruba hodina průměrnou chůzí), tak i na kole, vlastním motorovým vozidlem nebo linkovým autobusem, který odjíždí ze strakonického nádraží a komfortně nám zastaví přímo v centru obce. Jestliže vystoupíme na místní návsi, určitě nás okamžitě upoutá její rozlehlost. Vymezena je řadou budov různého stupně udržovanosti i značné stylové rozmanitosti od tradiční lidové architektury až po novější (socialistickou i soudobou) výstavbu, ne vždy zrovna vkusnou, jako ostatně skoro všude...

Rovná, usedlost č. p. 26 na severní straně návsi, foto Alan Šturm

Zajisté v první řadě musíme zmínit stavení č. p. 7 v jihozápadním nároží návsi. Jedná se totiž o rodný dům Miloše Smatka (1895-1974; vlastním jménem Miroslav Smeták), svého času (hlavně éra předválečné ČSR a 40. léta) významného dirigenta a hudebního skladatele. Jeho pestrá tvorba zahrnuje rozhlasovou, filmovou a scénickou hudbu, operety i hudbu vážnou. V pražském kabaretu Lucerna také spolupracoval s Karlem Hašlerem. Dnes už však bohužel skoro úplně upadl v zapomnění. Na fasádě

domu naštěstí pozorným kolemjdoucím pana Smatka připomene alespoň zdařile provedená pamětní deska i s jeho portrétem.

Ve vesnici si rovněž můžeme prohlédnout několik statků v tradičním slohu označovaném jako selské baroko. Bezesporu nejvýznamnější z nich jsou dvě sousedící usedlosti s čísly popisnými 26 a 27 na severní straně návsi. Uprostřed ní potom spatříme dominantu celého tohoto prostranství a nejcennější stavební památku obce - poměrně velkou lidově barokní kapli Povýšení sv. kříže z roku 1777. Ta je pečlivě opravená, její fasády jsou členěny pilastry s ozdobnými hlavicemi a před průčelím stojí litinový kříž na vysokém kamenném podstavci s letopočtem 1850. Mezerou v horní části křídel vstupních dveří lze nahlédnout i dovnitř, kde se nachází bohatě vyřezávaný oltářík s obrazem ukřižovaného Ježíše. V hezkém a udržovaném parčíku ve východní části návsi ještě najdeme pomník vojáků z Rovné padlých v 1. světové válce, jehož provedení je ikonograficky zajímavé (sousoší vítězného českého lva rdousícího rakouského dvouhlavého císařského orla).

Tímto jsme v zásadě zhlédli pamětihodnosti obce a můžeme se vydat z návsi po hlavní ulici směrem k západu, tedy jakoby na Řepici. Během chvilky přijdeme na křižovatku, při níž stojí architektonicky prostá pilířková boží muka. Právě u nich odbočíme do ulice napravo a budeme se jí držet tak dlouho, dokud nevyústí ve zpevněnou cestu. Ta nás pak pohodlně povede stále přímo po hrázi Rovenského rybníka. Na jeho hladině stojí za povšimnutí větší množství vodních ptáků: kachna divoká (*Anas platyrhynchos*), lyska černá (*Fulica atra*), polák velký (*Aythya ferina*) a labuť velká (*Cygnus olor*). Občas tady přeletí majestátní volavka popelavá (*Ardea cinerea*) nebo se nad vodou prožene několik racků chechtavých (*Chroicocephalus ridibundus*), vydávajících své charakteristické skřehotavé zvuky.

Jen kousek za jihozápadním výběžkem Rovenského rybníka přijdeme na rozcestí. Ze dvou pěšin zvolíme tu, která směřuje k severu, a po ní záhy dorazíme na poměrně rozlehlou louku, táhnoucí se při západním břehu rybníka. Cedula s malým státním znakem i tabule s informačním textem a obrázky nás zřetelně upozorní, že právě vstupujeme na území Národní přírodní památky Rovná. Celé místo je chráněno především z důvodu výskytu cenných rostlinných druhů a společenstev, typických pro vlhké louky a zamokřená území. Hlavním "tahákem" této lokality by měl být hořec jarní - nižinná forma (*Gentiana verna subsp. verna*), jenž roste v celé naší republice již právě pouze tady. Horská forma téhož hořce se pak vyskytuje v pohoří Hrubý Jeseník na Moravě. Bohužel reálná situace ohledně této mimořádně vzácné rostliny není u Rovné vůbec příznivá. Původně zde každé jaro vykvétalo pravidelně až několik set (*sic!*) hořců, avšak počátkem 80. let 20. století provedlo místní JZD navzdory zákazu razantní ošetření louky umělými hnojivy, které mělo na celou populaci ničivý dopad. Od té doby počet kvetoucích a dalšího rozmnožování schopných jedinců neustále klesal.

V posledních letech sice probíhají intenzivní snahy o posílení vitality a fertility místní hořcové populace a její záchranu do budoucna, ale ani současný vývoj poměrů stále ještě nedává záruku konečného pozitivního výsledku, protože stabilita i četnost výkvětu je značně nejistá a proměnlivá. Např. v loňském dubnu zde byla nalezena jediná(!) lodyha v květu. Z důvodu lepší ochrany zranitelných rostlinek jsou obě plochy výskytu hořců v severním úseku louky obehnané ohrádkami.

Přestože máme jen malou záruku, že se nám podaří nějaké kvetoucí hořce jarní najít, vůbec není důvod považovat návštěvu louky u Rovné za zbytečnou. Ba právě naopak! Pokud sem zavítáme ve správný čas, naskýtá se nám velká šance narazit na nějaký jiný vzácný (nebo přinejmenším zajímavý) rostlinný druh. Čeleď vstavačovitých, tedy orchideje, reprezentuje prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), obvykle rozkvétající okolo poloviny května v počtu několika desítek kusů. Jeho výrazná purpurově zbarvená květenství vždy oživují zelený travní "koberec" v severovýchodní části louky. Z dalších atraktivních druhů potom určitě musíme zmínit kozlík dvoudomý (*Valeriana dioica*), vítod nahořklý

Hořec brvitý (ohrožený druh - C3), kriticky ohrožený hořec jarní pravý (přízemní listová růžice), prstnatec májový, foto Alan Šturm

Bezejmenný rybníček v SZ cípu NPP Rovná, foto Alan Šturm

ležící úsek přírodní památky. Její hranici v těchto místech určuje úzké koryto Rovenského potoka, který od západu vtéká do rybníka. Na obou březích potůčku (tedy zčásti už mimo vlastní NPP) se rozprostírá nevelký mokřad, který následně pokračuje až do severozápadního cípu chráněného území, kde pro změnu obklopuje bezejmenný rybníček. Mokřad je mělký a při troše opatrnosti se v něm dá celkem bez problémů pohybovat. Z rostlinstva tu nalezneme rákos (*Phragmites*), orobinec (*Typha*) a několik zástupců rodu ostřice (*Carex*). K těm poněkud vzácnějším (kategorie C4) patří ostřice dvouřadá (*Carex disticha*), ostřice Hartmanova (*C. hartmanii*) a ostřice latnatá (*C. paniculata*), kterou spolehlivě poznáme podle nápadně vyvýšených a hustých trsů. Mezi ohrožené taxony (kategorie C3) náleží ostřice oddálená (*C. distans*); naopak druhem běžněji rozšířeným je ostřice obecná čili hnědá (*C. nigra*), příznačná svými tmavými, špičatě tvarovanými samčími klasy na vrcholku lodyhy. Mezi sytou zelení ostřic doslova září zlatožluté květy blatouchu bahenního (*Caltha palustris*), jehož tu rostou celé trsy. Velmi hodnotné jsou tzv. bahenní pampelišky (rod *Taraxacum* sect. *Palustria*). Daná sekce zahrnuje větší počet druhů, které však od sebe rozlišit dovede často pouze opravdový znalec. NPP Rovná se v tomto směru může chlubit skutečností, že jeden z dotyčných druhů - pampeliška bažinná (*Taraxacum madidum*) - byl poprvé objeven právě tady. Jedná se tedy o jeho naleziště (locus classicus). Nejenom tahle, ale rovněž ostatní "bahenní" pampelišky spadají do kategorií C2 a C1, což znamená taxony silně až kriticky ohrožené! Na všechny se proto vztahuje patřičná legislativní ochrana. **Alan Šturm**

(*Polygala amarella*) a trličník neboli hořeček brvitý (*Gentianopsis ciliata*). Literatura pro dané místo uvádí rovněž výskyt chráněné kapradiny hadilky obecné, známé i jako hadí jazyk obecný (*Ophioglossum vulgatum*), jež z vlastní zkušenosti potvrdit nemohu, neboť jsem zde hadilku prozatím nenašel. Z běžnějších druhů charakterizujících tento biotop (vlhčí louka) nescházejí především pryskyřník prudký (*Ranunculus acris*), řeřišnice luční (*Cardamine pratensis*), popenec břechtanovitý (*Glechoma hederacea*) či tráva bika ladní (*Luzula campestris*), pro své nápadné tmavě hnědé květenství lidově nazývaná "kominíček", "čertíček" nebo "cikánka". Kvetoucí rostliny pochopitelně též přitahují hmyzí opylovače, zejména včely, čmeláky a motýly - kupř. různé druhy baboček, žlutásků i bělásků, mezi nimiž určitě upoutá naši pozornost sameček běláška řeřichového (*Anthocharis cardamines*) svými nápadně velkými oranžovými skvrnami na okrajích obou předních křídel.

Od právě popsané louky se potom liší severní, na úplném okraji

Nazeleno – o prostředcích drobných ekologických úspor

9. díl – Zelenina

V [5. díle](#) tohoto seriálu jsme rozebírali ekologické souvislosti naší spotřeby ovoce. Pro doplnění a některá specifika v tomto pokračování rozeberu několik tipů souvisejících se zeleninou (i když hlavní zásady se od ovoce příliš lišit nebudou). Pokud to myslíme s naším zdravím alespoň trochu vážně, měla by být zelenina (ve všech myslitelných formách) hlavní složkou našeho jídelníčku. Hned po ovoci představuje našemu zažívání nejpřírodnější skupinu potravin a v době všeobecného nadbytku energeticky koncentrované stravy také tolik potřebné odlehčení a zdroj ochranných mikroživin. Za velkou částí naší spotřeby však zanecháváme výraznou ekologickou stopu zejména v podobě dovozu z exotických destinací. Čím je to způsobeno a jak tomu předcházet se pokusím shrnout v následujících bodech. Předem se omlouvám za všeobecnost informací, rozdíly v konkrétních plodinách jsou pouze dílčí a byly by nad rámec tohoto příspěvku.

Zeleninový luxus

Potřeba zeleniny jakožto nejhodnotnější složky naší stravy je často mylně vykládána jako možnost konzumovat libovolný její druh v libovolné části roku. Jak jsme zmiňovali v ovocném díle, je to patrně pozůstatek z dob opačného extrému v podobě banánových front. Stylem ode zdi ke zdi jsme se za několik let volného trhu dostali do situace, kdy se z velké části stírá sezónnost hlavních druhů zeleniny. Můžeme koupit cokoli a kdykoli. Ne že bych věřil na tak přesné nastavení

Foto -jj-

našich biologických hodin; tento luxus přináší problémy hlavně ekologického a ekonomického rázu. Čím více mimo vegetační sezónu, tím je třeba plody dovážet z větší dálky. Zákazník však není schopen akceptovat skokově vyšší ceny, které s tím souvisejí. Zvýšené náklady pak musejí být umocněny v některé jiné části produkčního řetězce - to se projeví v nižší kvalitě zboží, horších podmínkách producentů nebo ekologických standardech produkce. V první fázi bychom se měli zamyslet, nakolik jsme rozmazleni bezproblémovou dostupností produktů těch druhů zeleniny, které se nedají déle skladovat a musejí být v chladnější polovině roku dovezeny z tropických oblastí, případně vyprodukovány za pomoci energeticky náročných vyhřívaných skleníků apod.

Tuzemský experiment

Pokud nechcete podstupovat poměrně složitou ekologickou analýzu jednotlivých druhů zeleniny, pro začátek postačí jednoduchý (třeba jen myšlenkový) experiment. Zkuste se např. pro jednu sezónu (více či méně striktně) zaměřit pouze na zeleninu české provenience. Sortiment v průběhu roku vám poměrně přesně napoví něco o sezónnosti nakupovaného zboží. I pokud byste měli rozšířit nabídku o produkty několika málo okolních států, brzy zjistíte, co znamená nabídka odpovídající naší zeměpisné šířce. První podstatné lomítko se bude nacházet až kdesi u hranic se Španělskem. Odtud pochází podstatná část mimosezónní, zejména plodové a listové zeleniny, kterou u nás koupíte takřka po celý rok. Daní za tento výtěžek je přeměna části jižního Španělska v lány skleníků (viz [zde](#)), velmi pochybná kvalita a výživová hodnota zeleniny (většinou pěstováno na umělých substrátech), vysoká náročnost na energii, vodu a chemii a uhlíková stopa dovozu kamiony na cca 2000 km.

Návrat ke kořenům

S ohledem na produkci zeleniny je největším úskalím celého mírného pásu fakt, že sklizeň většiny druhů v přirozených podmínkách je koncentrována do poměrně krátkého údobí roku. To je dobře pozorovatelné nejenom na našich zahrádkách, ale i ve výše zmiňovaném experimentu. Při řešení tohoto problému postačí obrátit se k moudrosti předků, kteří se s ním museli vypořádat spíše z nutnosti než z ekologické zodpovědnosti. Pokud k zaužívaným metodám skladování, konzervace (sušení, kvašení...) přidáme např. mrazení nebo využití raných a pozdních odrůd, zefektivníme pěstitelskou sezónu a udržíme naše jednorázová kvanta výpěstků v přijatelné kvalitě pro zbytek roku. Tyto principy můžeme využít nejen při pěstování, ale i při nákupu v případech, kdy vlastním pozemkem nebo chutí do pěstování nedisponujeme. V zimním období je v obchodní síti z tuzemské produkce dostupná sice velmi osekaná, ale přesto dostačující škála okopanin a kořenové zeleniny. Pro méně pokročilé pěstitele je možné doporučit několik "základních" objemových plodin, které bez větších zkušeností nebo přehnané péče poskytují velké výnosy dobře skladovatelné a široce zpracovatelné suroviny - patří sem topinambury, dýně, cukety, řepa atd. (více viz např. v [této knize](#)).

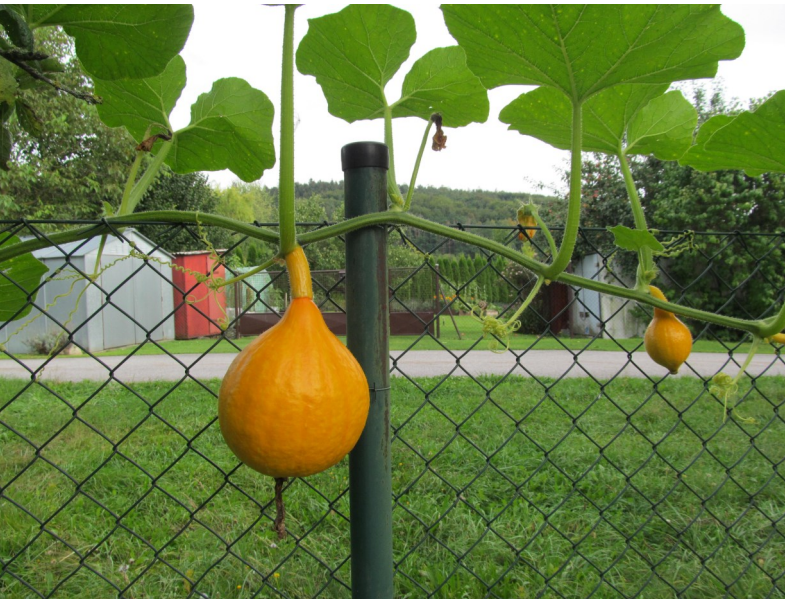

Foto -jj-

produkce, naše zdraví a návrat opravdového vztahu k jídlu. Kromě farmářských trhů můžeme vyhledávat konkrétní pěstitele pro nákup tzv. ze dvora, populární jsou bedýnkové systémy, komunitou podporované zemědělství nebo internetové farmářské tržiště Scuk. Na výběr pak bývá samozřejmě i certifikace bio. Některé plodiny pořídíme i ve volné krajině. Když skupinu zeleniny rozšíříme o jedlé byliny a houby, tak s jejich znalostí výrazně rozšíříme naše "vegetační období" do obou směrů.

Obaly, kam se podíváš

Ať už nakupujeme zeleninu českého nebo zahraničního původu, v supermarketové síti budeme pravděpodobně zápolit se záplavou jednorázových plastových obalů. Opět zde platí jednoduchá poučka - čím je plodina z větší dálky a méně trvanlivá, tím spíše bude její obal "sofistikovanější". Dodržováním výše uvedených zásad tak ve většině případů předejdeme i této zbytečnosti. Značnou část zeleniny s trochou snahy pořídíme bezobalově jako kusové zboží (etiketa jde nalepit na celer, pórek i palici česneku), pro ostatní můžeme vždy nosit po kapsách vlastní igelitové sáčky nebo frusacky. Plýtvání potravinami plynoucí z impulzivního nakupování zamezíme důkladnějším rozmyšlením nejen nákupů, ale i samotného jídelníčku.

Na první pohled všechny tyto zásady vyznívají jako seznam odříkání a komplikací. Ve skutečnosti však mohou proměnit bezejmenné zboží v surovinu s příběhem, ke které budeme v kuchyni přistupovat úplně jinak. -jj-

Křivonožec polokřídlý

Křivonožec polokřídlý (*Valgus hemipterus*) je 6-10 mm velký brouk z čeledi vrubounovitých (*Scarabaeidae*), kam patří také chrousti a zlatohlávci. Našla jsem jej 9. 5. 2015 v Dačicích, 16. 5. 2017 v Praze Podolí, 17. 6. 2020 v Chanovicích (viz fotka) a 11. 5. 2021 v Praze Podolí a jednoho také na Malé Straně. Měla jsem zatím štěstí jen na samečky, kteří mají bíločernou kresbu. Samička je méně nápadná, tmavá, ale konec těla má protažený v dlouhý, úzký, špičatý a po stranách trnitý nástavec. Její fotka je na webu BioLib ([zde](#)), kde je také uvedena tato doba výskytu křivonožce polokřídleho: od konce dubna do konce června. Larvy se vyvíjejí v trouchnivém dřevě odumřelých listnatých stromů (především topolu, vrby, olše, buku a ovocných stromů). Dorostlá larva je 20-22 mm dlouhá. Zakuklí se ve dřevě. Brouk se líhne již na podzim, ale úkryt neopouští a přezimuje v něm. Vývoj tedy proběhne v jednom roce. V nebezpečí se brouk staví mrtvým. Můžeme se s ním setkat v ovocných zahradách, na okraji lesa a ve stromořadí nížin a pahorkatin. Do hor nevystupuje. Brouci mají rádi slunečné počasí, vyhledávají rozkvetlé stromy, keře i byliny (ovocné dřeviny, hloh, svídu, bez černý, šeřík, miříkovité byliny aj.) **Eva Legátová**

Foto Eva Legátová

Použitá literatura:

ZAHRADNÍK, J.: Brouci, Fotografický atlas, Aventinum, Praha, 2008.

Večer s dokumentem 88. díl - Rok, který změnil Zemi

Pokud jste si za poslední rok položili alespoň jednu otázku, jestli byl celosvětový covidový lockdown k něčemu dobrý, tento dokument vám na ni beze zbytku odpoví. Vizualně i obsahově úžasně zpracovaný britský snímek se může směle zařadit mezi klenoty přírodovědné dokumentaristiky. Významně k tomu také přispěl sir David Attenborough, který před několika dny oslavil 95. narozeniny a dokumentem nás provede coby vypravěč.

Kromě dechberoucí filmařiny vás na 50 minut do křesla přiková i neobvyklý námět. Co je pro člověka hrozbou a rok trvajícím

tíživou situací, umí příroda využít po svém a po dlouhých desetiletích útlaku se může opět (alespoň na nějaký čas) nadechnout. Nejen že nám ukazuje svou sílu a přizpůsobivost, ale také naznačuje, jak bychom s ní mohli v budoucnu opět fungovat v harmonii.

V roce 2020 došlo k propadu objemu celosvětové dopravy o 70 %. Meziročně se jen za měsíc duben snížil počet turistů o 114 milionů. To vše se projevilo na mnoha místech zeměkoule a umožnilo některým skupinám živočichů opět naplno využívat své původní a na dlouhý čas odcizené biotopy. Dokument je mozaikou poskládanou z těchto příběhů.

Na uzavřených amerických plážích mohly mořské želvy poprvé v životě naprosto nerušeně klást svá vajíčka. Snůšky skokově narostly až o 61 %. Díky téměř úplné absenci těžké lodní dopravy došlo u keporaků u pobřeží Aljašky ke zlepšení komunikace. Matky nemusí udržovat tak malou vzdálenost od svých mláďat, což zefektivňuje lov potravy. Podobným způsobem má méně lodí pozitivní vliv na kosatky, delfíny a ostatní mořské živočichy dorozumívající se pomocí svých sonarů. Z prázdných pláží a čistější vody u Kapského města prosperují místní kolonie tučňáků, které nerušeným lovem a krmením nebývale posílily.

Naším očím viditelnější situace se odehrávají ve velkých městech. Utlumení lidského pohybu zve do našich sídel větší počty zvířat - ať synantropních nebo divoce žijících. Výrazně se zlepšila i kvalita ovzduší. V jednom z indických velkoměst mají obyvatelé poprvé v životě možnost spatřit 200 km vzdálené Himaláje.

Pohlédneme do odvrácené tváře afrického safari a teprve s jeho uzavřením si všímáme, jak negativní vliv měly pro ohrožené druhy šelem kolony aut se senzacechtivými návštěvníky. Nejrychlejší savec planety gepard musí být pro svou křehkou konstituci mrštný nejen při lovu, ale i při konzumaci své kořisti. Gepardí matka komunikuje

je se svými mláďaty nenápadným hvízdáním. Po lovu musí čelit dilematu mezi zpracováním kořisti a ochranou svých potomků, kteří jsou vystaveni nebezpečí ostatních predátorů. Díky absenci rušení turisty může mláďata přivolat lépe, což zvyšuje i množství potravy, které je schopná obstarat.

Symbolickým vyústěním dokumentu je příklad nového soužití slonů s obyvateli indického venkova. Roky se vlekoucí konflikty při devastaci úrody jsou vyřešeny založením tzv. nárazníkových pozemků. Dělníci odvelení z důvodu lockdownu na nějaký čas domů zakládají "sloní políčka" na rozhraní lesů a zemědělské půdy, aby tak ochránili svou sklizeň. Projekt slaví úspěch a je jednou z ukázek toho, jak může člověk koexistovat s přírodou kolem něj.

Jak je řečeno v úvodu filmu: "*Je to globální experiment nevídaných rozměrů.*" Ukazuje nám nejen to, jak žít s respektem k ostatním formám života. Ale také nakolik jsme přetvořili životní prostředí pouze ve prospěch našeho druhu. Dokument můžete zhlédnout [zde](#). -jj-

Pozvánky - červen 2021

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně zve:

Jarní farmářské trhy Strakonice

pátek 11., 25. června, 13-17 hod., Velké náměstí pod radnicí

Pokračuje jarní část další sezóny strakonických farmářských trhů. Přijďte si doplnit zásoby sezónní zeleniny, výpěstků, sazenic a farmářských potravin. K dispozici budou také rukodělné výrobky a občerstvení. Novinky můžete sledovat na [facebookových stránkách](#). Pořádá Ekoporadna při ŠK ve spolupráci s Městem Strakonice. Kontakt: Jan Juráš, jan.juras@knih-st.cz, 721 658 244. -jj-

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Středeční zastavení

ST 2. 6. : Sdílení, ztišení, inspirace. Krátké literární ukázky, tentokrát **např. z díla Jana Sokola**. Sraz v 16:30 před pobočkou Za Parkem.

Přírodovědný výlet: Sedlice a okolí

SO 19. 6. Sraz v 7:00 před nádražím ČD. V 7:12 odjezd vlakem (cíl: Sedlice-město, 7:39). Půjdeme po zpevněných cestách k Pilskému mlýnu, do Lázu, Rojic, obejdeme rybník Milavy a vrátíme se do Sedlice - cca 15 km. Zpět jede vlak např. v 16:23. Trasu lze po dohodě zkrátit nebo jinak upravit. Více na www.csop-strakonice.net nebo v ŠK Za Parkem.

Ledňáčci

Schůzky rodin se zájmem o přírodu, tradice a lidové hry. Pro děti všeho věku (i v kočárku) s rodiči, prarodiči apod. Přicházet mohou i dospělí bez dětí nebo starší školáci bez dospělých. Pomoc při vedení programu je vítaná, ale není nutná. Chodit lze i nepravidelně. Sraz v 16:00 před zámkem u vývěsky ŠK. **PÁ 18. 6.: procházka a hraní u Volyňky, PÁ 25. 6.: hledání a určování stop zvířat.** Info pobočka Za Parkem nebo vedoucí Monika Tůmová (602 361 321 – formou sms).

Výstavky

Výstavka rostlin na určování (nejen s pomocí knih, ale i s možností konzultace) – v půjčovně v Husově ul. č. 380. **Pokračují i dlouhodobé akce – Místa s přírodními zajímavostmi, Nejlepší knihy aj.**

Poznámka:

Plánované akce jsou vyhlášeny, ale **vzhledem k aktuální epidemiologické situaci může dojít ke změnám.** Bližší informace v knihovně, na www.knih-st.cz, 380 422 720 nebo na hrdlickova@knih-st.cz. -ah-

Prošívání svět

2. – 28. 6. – Výstava prací spolku OPQ - Otavský patchwork a quilting. Vstupní hala ŠK.

Bookstart – S knížkou do života

3. 6. – Pravidelná setkávání s rodiči a dětmi v rámci nového projektu na podporu pozitivního vztahu ke knihám, čtení a čtenářství u nejmenších dětí, a to ve spolupráci s rodiči. Oddělení pro děti ŠK, od 9:30.

Pasování prvňáčků

7. – 9. 6. – slavnostní pasování žáků prvních tříd na čtenáře. ŠK, společenský sál, v dopoledních hodinách.

Vícehlasy

16. 6. - **Vícehlasy** aneb Mimořádná setkávání s inspirujícími osobnostmi. Na téma **potřeby a podoby psychoterapie v covidové době** pohovoří strakonický terapeuté Mgr. Hana Kotálová a Mgr. Štefan Schwarz. Vstupné volné. Z akce bude pořízen záznam. ŠK, společenský sál, 17:00.

Drobné smetí

Odpor proti skladovým a výrobním halám u Ševětína byl úspěšný

Odpor veřejnosti, obcí i organizací prostřednictvím připomínek v procesu EIA prozatím pozastavilo projekt, který by měl zabrat 16 hektarů zemědělské půdy. Investor musí pro pokračování splnit velké množství podmínek. Více informací je k dispozici [zde](#).

Jak vnímají Češi klimatickou změnu?

Poměrně schizofrenní náhled Čechů na problematiku globální klimatické změny ukázal sociologický výzkum, jehož výstupy jsou shrnuty [zde](#).

K novému zákazu jednorázových plastů

V červenci by měla v ČR začít platit nová legislativa týkající se některých výrobků z jednorázových plastů. Směrnice EU kromě zákazu konkrétních výrobků převádí část zodpovědnosti za ekologickou zátěž na samotné výrobce. Více informací je k dispozici [zde](#).

Soud EU nařídil zastavit těžbu v dole Turów

Česká žaloba proti rozšiřování polského dolu Turów je prozatím úspěšná. Do vydání konečného rozsudku je nařízeno zastavení těžby. Více se dočtete [zde](#). -jj-

Literární okno

Jak ztratit Zemi - Nathaniel Rich

O globální změně klimatu toho víme již poměrně dost... a také poměrně dost dlouho. Lámali jste si někdy hlavu nad tím, proč se toho vzhledem k vážnosti situace zas tak moc neděje na politické úrovni? Některé odpovědi se snaží přinést kniha s podtitulem Dějiny včerejška amerického publicisty Nathaniela Riche. Jde o poutavé reportážní vyprávění mapující vědecko-politickou úroveň dění kolem tohoto tématu probíhající v 80. a 90. letech v USA, které

odstartovalo mizérii trvající až do dnešních dnů.

Globální změna klimatu, to byl dobře známý a prozkoumaný fenomén již na začátku druhé poloviny 20. století. Do popředí politického zájmu se dostává na konci 70. let v Americe. Mezinárodně přijímaný konsenzus o nutnosti omezení uhlíkových emisí se zdál být velmi blízko ke konkrétním politickým krokům. Proč vše zůstalo pouze na papíře?

Kniha nás tímto krkolomným procesem začíná provázet v roce 1979, kdy na povrch vyplouvají alarmující vědecké důkazy o antropogenním vlivu na klima. Zpráva spolku Jason přesně vyčísluje pokračující fosilní hostinu a dostává se ke všem klíčovým osobám nejen politického, ale i hospodářského dění v tehdejších Spojených státech. Podle této předpovědi se mělo do poloviny 21. století zvýšit množství CO₂ v atmosféře na dvojnásobek oproti předindustriální úrovni a oteplít se o 2-3 stupně Celsia. Což je dnešní optikou zatím poměrně přesný výpočet.

Peripetie vyjednávání odhalují děsivou skutečnost, kdy nad osudem celého světa rozhoduje drobná hrstka lidí vedená nejrůznějšími motivacemi a osobními zájmy. Zatímco ke konci mandátu prezidenta Cartera jsou konkrétní kroky ke zvrácení vývoje na dosah, s nástupem republikánského kandidáta Ronalda Reagana v roce 1981 se vše obrací. Do hry vstupují samotné fosilní korporace (v čele se společností Exxon). Nejprve financují své vlastní výzkumy globální klimatické změny a jsou otevřené změnám ve společné snaze při řešení problému. Později (a s politickou

podporou v zádech) přitvrzují a debatu o globálním oteplování začínají rozmělnovat a dokonce i manipulovat ve svůj vlastní prospěch.

Na počátku 80. let jsou nejvýznamnějšími vektory vývoje demokrat Al Gore (environmentalista a pozdější neúspěšný prezidentský kandidát) a zpráva Komise pro skleníkový efekt "Mění se klima". Ta je však Reaganovým kabinetem dezinterpretována způsobem, který se ukazuje účinnějším než přímý odpor - doporučuje se obezřetnost, vyčkávání a další sběr dat.

V roce 1985 je globální změna klimatu dočasně zastíněna novým environmentálním problémem - freony z chladících plynů se prokousávají skrze ozónovou vrstvu a hrozí tak novou katastrofou s rychlejšími a přímými dopady na lidské zdraví. Když je Montrealským protokolem deklarována konkrétní úmluva o ochraně ozónové vrstvy, všichni zúčastnění se domnívají, že může jít o postup aplikovatelný i na problematiku globální změny klimatu. Nic však není vzdálenější pravdě. Přímou příčinu je možné hledat v postavení fosilního průmyslu, který je (na rozdíl od freonů) pilířem celé ekonomiky.

Jasně to dokazuje klimatická konference v Torontu (1988), která přichází s ambiciózním plánem snížení emisí CO₂ o 20 % do roku 2005. Klimatické agendy využívá pro svou předvolební kampaň i George W. Bush st., aby pak již jako úřadující prezident hodil pomyslné vidle do vyjednávání na klíčovém summitu v Rio de Janeiro (1992).

V roce 1988 vzniká Mezivládní panel pro změnu klimatu IPCC, ve stejné době pak protipól v podobě Amerického ropného institutu. Ten má za úkol na základě vlastních výzkumů a politického lobbyingu tříštit diskuze a hledat "smířčí" řešení a opatření bez významných dopadů na ekonomiku. Tyto snahy pronikají až do nejvyšších pater politiky a dochází např. k cenzuře vědeckých zpráv Bílým domem. Později vzniknuvší průmyslové uskupení pod názvem Globální koalice pro klima (GCC) již otevřeně investuje mnohamilionové částky do "protiklimatické" propagandy a podplácí svůj okruh vědců, aby vytvářeli kolem klimatické změny potřebnou mlhu. Mezitím probíhají další jednání, doprovázená obstrukcemi a spíše symbolickými dohodami.

Smutné vyústění se dozvídáme v hutném doslovu, kdy z úst samotných klíčových popíračů zaznívají podstatné principy celého vývoje událostí. Podle některých nemohlo dojít k závazné klimatické dohodě již z principu, protože zástupci zemí světa se tehdy starali především o to, aby to vypadalo, že takové kroky podporují, ale odmítali přistoupit na závazky, jež by jejich země připravily o zdroje. S odstupem 40 let pak můžeme jen hořce hodnotit, že zatímco řešení máme již dlouhou dobu po ruce (uhlíková daň, obnovitelné zdroje, zdokonalování zemědělství, obnova lesů...), vítězí stále ještě hospodářský růst založený na fosilních energetických zdrojích. Všichni zainteresovaní se shodují - "Jde o politický problém, nikoli o ekonomiku či proveditelnost."

Kniha Jak ztratit Zemi, která je k dispozici ve fondu ŠK, je sice neveselé, ale velmi zajímavé a poučné čtení. -jj-

Samba

*S tmou záclon klinká,
dlaň spánkům dá,
s tmou v loužích cinká,
ve sklech pleská, pleská...*

Tahle ukázka může být docela krátká, protože písničku „Samba v dešti“ (viz např. [zde](#)) pravděpodobně znáte celou. A možná si na ni často vzpomenete, máte-li v zájmu doplňování spodních vod rádi i „špatné“ počasí, a ne jenom to slunečné.

Také komentář stačí, myslím, jen stručný: autorkou hudby (spolu s Vítem Sázavským) i textu a interpretkou byla spolu se skupinou Nerez Zuzana Navarová (1959-2004). Sice bych se mohla ledacos zajímavého dovědět od své kamarádky Dany, která se se s touto dodnes často vzpomínanou zpěvačkou a autorkou dobře znala, ale tak nějak se mi nechce se vyptávat. Víím, že si dobře rozuměly a že se Daně určitě stýská. Není víc co dodat - k životu někoho, kdo po sobě nechal takovou světlou stopu.

A tak si někdy pouštím gramodesky nebo videa z počítače, poslouchám... a všechny podrobnosti si jen představuji... Vyplní-li se pranostika a Medardova kápe přinese další vláhu, možná vám rytmus dešťových kapek také přivede ta slova a tóny a budete si pobrukovat:

*K dešti choulí se,
klouže po lince,
cinká na oknech - samba.
Na sklo lepí se,
v slídu mění se,
v kolenou slábně jak já... -ah-*

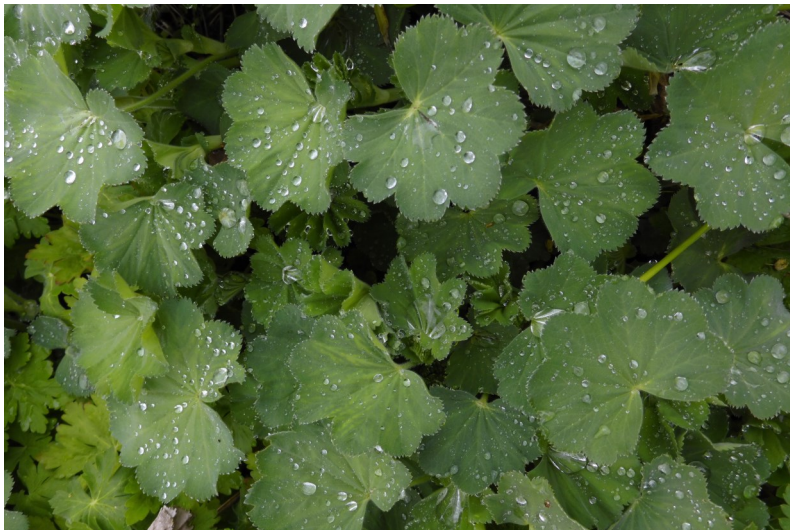

Foto -ah-

Červnové zajímavosti Jirky Wagnera

Červnové medardovské deště byly vždy nadějí i zkárou. Třeba začátkem června 1582 přišla po deštích v Čechách tak velká voda, že Vilém z Rožmberka musel upustit od své cesty do Prahy, neboť mu to povodně znemožnily, „...pobravši mu na mnohých místech mosty, takže se na Krumlov navrátiti musil...“, jak popisuje Václav Břežan v knize Život Viléma z Rožmberka. – Ale ne vždy přinesly povodně jen škody. Například 11. června 1771 velká voda podemlela na Křivoklátsku břeh, z něhož se měděný kotel na 4 korce, plný zlata, do rozvodněného potůčku překlopil, jak píše Václav Krolmus ve své kronice povodní.

Ale byl-li Medard lakomý, nastala sucha, a bylo ještě hůř. V červnu 1790 „... takové sucho bylo, že všechny trávy vyhořely...“ stěžuje si třeba městský hlásný Dremsa v Pelhřimově. Tábořský děkan Zelenka si v době sucha poznamenal: „... 15. června 1681: Dnes modlili jsme se za dešť u oltáře nejsvětější Trojice. Za půl hodiny pršelo vydatně. Žádoucí dešť dán od Boha milostivého...“ - Jak vidno, i modlitba, má-li být účinná, musí přijít v pravý čas.

Tak, milý Medarde, pomoz, ale nezlob. Ať máme letos ten červen jako z čítanky.

Foto Jiří Wagner

HEŘMÁNKU V POLI

*u cesty!
Umíš léčit,
koho co bolí?*

(skoro modlitba)

NA LUČNÍ CESTĚ
*poklekám.
Sbírám špičky
a pár pýchavek.*

TY DOBRÉ ZPRÁVY?

*Nocí se táhne vůně
skosené trávy.*

POLEDNÍ CHVÍLE.

*Nad Šumavou
rodí se
obláčky bílé.*

DNES TROPICKÝ DEN.

*Úlevným nočním
deštěm
šumně zakončen.*

Ledňáči Or a Kik a jejich nezapomenutelný příběh

Ráda vzpomínám na to, jak jednou dva školáci příběhli ke mně do knihovny a s velkým elánem se dožadovali knížky, o které se ten den dověděli při češtině z čítanky. Šlo o „Rybaříky na Modré zátoce“ od **Karla Nového** (1890-1980), napsané někdy v třicátých letech minulého století. Knížka naštěstí přežila všechny vyřazovačky a byla (a ještě i teď je) stále k dispozici. Na to, jak je stará, se půjčuje docela často a líbí se. Také ti dva kluci tehdy byli do čtení celí žhaví, stejně jako v jejich věku já. Četla jsem ji snad desetkrát a znávala jsem svoje oblíbené kapitoly doslova nazpaměť.

Hlavně jsem měla ráda popis původního bydliště páru ledňáčků i jejich putování na nové místo, dobrodružné úniky před dravci a na druhou stranu vyprávění o poklidném soužití s konipasy, strízlíky, sýkorkami a dalšími opeřenci z okolí lesní tůně. Vůbec ze všeho nejvíc mě ovšem zajímalo namlouvání samečka Ora a jeho vyvolené Kik a jejich hnízdění a péče o mláďata – v tomhle jsou asi všechny dívky stejné, že se odmala zaměřují na rodinné vztahy.

Neméně poutavé je ale seznámení s životem na Modré zátoce i pro chlapce. Není divu – vždyť tahle knížka je vlastně splněným autorovým klukovským přáním. Při každodenních cestách do školy, vzdálené přes hodinu chůze, velmi rád pozoroval život v přírodě a chtěl se o poznatky a dojmy i dělit. Jeho zvědavosti by bylo nejvíce vyhovovalo, kdyby každý tvor i rostlina mluvili lidskou řečí, tak jako to uměli v pohádkách. Přizpůsobil tedy knihu pro děti svému vlastnímu snu a byl jim tím o to bližší. Jeho rybaříci mají jména, domlouvají se spolu, radí svým potomkům, občas se zastaví na kus řeči s někým z ptačích sousedů. Jsou zdvořilí a projevují si navzájem úctu – a v takových chvílích je jejich jazyk slavnostní a pro nás skoro až starodávný. To může někoho odradit, i když podle mě zbytečně. Sama jsem si jako dítě musela při čtení také některá neobvyklá slova domyslet, aniž by mi to vadilo.

Foto -vh-

V roce 2018 jsem v zářijovém čísle našeho časopisu na závěr seriálu „Objevy detektiva Ledňáčka“ tuhle knížku Karla Nového už tak trochu připomněla (viz [zde](#)) a v knihovně ji často dávám do výstavky. Spoléhám se na to, že čtenáře na první pohled zaujmou krásné ilustrace. Vytvořil je mistr nad mistry, malíř **Mirko Hanák** (1921-1971). Věřím, že se najde ještě mnoho dalších čtenářů, kteří si knížku půjčí a načerpají z ní radost i poučení. A snad se splní i to, o co šlo Karlu Novému nejvíce – o dobrý vztah k přírodě a ochotu přiznávat jí její práva. On sám se k ní takto ohleduplně chovat dokázal a v kapitole „Dobrodružství“ k tomu nenápadně pobídl i malé čtenáře, když vyprávěl o neopatrnosti nejstaršího ledňáččího mláděte. Navzdory varování rodičů vyhlédlo ven z nory, bylo chyceno dychtivým, podnikavým chlapcem, ale naštěstí na přimluvu soucitné dívky zase navráčeno zpátky:

„... Ale já bych si toho ledňáčka rád vychoval. Vezmu si ho domů, nebude se mít špatně, budu ho dobře krmit... Bude mít peří modré jako obloha, jako jsou tvé oči, Růženko. Jeho modré peří bude jako sen o dálce.“ „Ano, když ho necháš v hnízdě a uvidíš ho pak někdy lítat po potoce... Pusť ho...“

Psát pravdivě o přírodě není snadné – vyžaduje to mnoho znalostí. Co je ale pro autory velkou výhodou, to je zvířecí opravdovost. Není potřeba cokoli přikrášlovat, protože každý skutečný ledňáček je stejně statečný a vytrvalý, jako byl Or, a každá samička je zrovna tak obětavá a milující jako Kik. To patří k věci, k nutné výbavě pro přežití. Pěkně to přibližují i moderní dokumenty a dobře se s knížkami doplňují - například video „**Království ledňáčka**“, viz [zde](#). A co do třetice? Často chodit s dětmi ven a dívat se pozorně kolem sebe!

-ah-

Zdraví a strava

Nová grilovací sezóna

Letošní uzávěra akcí bohužel neumožnila konání pravidelných kurzů zdravého vaření včetně závěrečné bezmasé grilovačky. Připravili jsme pro vás alespoň náhradu v podobě několika receptů pro zahájení letošní grilovací sezóny. Pro další inspiraci můžete v [archivu](#) nalistovat tuto rubriku povětšinou červnových čísel starších ročníků, kde jsme shromažďovali právě recepty ze zmiňovaných grilovacích akcí. Případně pohlédněte [zde](#), [zde](#) nebo [zde](#).

Žampióny v těstíčku

Ingredience: žampióny (cca 300 g), rostlinný olej, celozrnná hladká špaldová nebo pšeničná mouka (5 lžic), škrob (3 lžice), lahůdkové droždí (lžice), kurkuma (lžička), černá sůl (lžička), drcený kmín (lžička), voda (cca 150 ml)

Postup přípravy: Žampióny nebo jiné houby nakrájíme na poloviny, případně na silné plátky. Ze všech ostatních surovin smícháme řidší těstíčko (konzistenci přizpůsobíme přidávanou vodou). Žampióny namáčíme v těstíčku a pečeme na grilu, na pánvi, případně v troubě na pečicím papíru.

Uzené bramboráky

Ingredience: brambory, uzené tofu, kysané zelí, celozrnná hladká pšeničná nebo špaldová mouka, sůl, drcený pepř, česnek, majoránka, uzená paprika, případně tekutý kouř, rostlinný olej

Postup přípravy: Brambory a uzené tofu nastroháme nahrubo. Přidáme kysané zelí, osolíme, spojíme celozrnnou moukou a ochutíme pepřem, utřeným česnekem, majoránkou a uzenou paprikou (vše dle chuti). Na olejem potřeném grilovacím kamenu grilujeme zprudka malé bramboráky.

Grilovaný tempeh s datlovou omáčkou

Ingredience: uzený nebo smažený tempeh, cca 8 datlí, voda nebo zeleninový vývar, cibule, 2 hřebíčky, 2 bobkové listy, špetka skořice, rostlinný olej, pepř, sůl

Postup přípravy: Tempeh pokrájíme na plátky, osolíme, opepříme a ogrilujeme. Na omáčku: Na oleji zpěníme nadrobno pokrájenou cibuli, přidáme datle, podlijeme menším množstvím vody nebo zeleninového vývaru, přidáme hřebíček a bobkový list. Dochutíme skořicí a osolíme. Dusíme zhruba 10 minut. Pokud máme výkonný mixér, rozmixujeme včetně hřebíčku a bobkového listu, jinak před mixováním odstraníme. -jj-

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,

Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Petr Obleser, Markéta Koubová, Alan Šturm, Jiří Wagner, Eva Legátová,

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2021

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE